

УДК 378.14

Г. Бондаренко

**МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ
МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

Серед інноваційних підходів до викладання навчальних предметів у вищій школі нині виділився проектний метод навчання, який набув особливого значення у зв'язку з необхідністю реалізації стратегічних завдань сучасної освіти, а саме: розвитку творчих здібностей і саморозвитку особистості майбутнього спеціаліста, здатного до організації ефективного обміну інформацією, реалізації комунікативних послуг, прийняття рішень. Зважаючи на це актуальності набула організація навчального процесу на принципах співробітництва й плідного спілкування студентів, спрямованого на спільне розв'язання проблем, формування здібностей виділяти важливе, ставити пізнавальні завдання, планувати діяльність, критично мислити, бути відповідальним у досягненні результатів. „Значна увага приділяється формуванню загальнонавчальних умінь і навичок, найвищим рівнем розвитку яких є творчі уміння, що передбачають оволодіння стратегічними методами пізнання – моделювання, системно-структурний аналіз, прогнозування тощо. Результатом навчання має стати не засвоєння знань, а формування основних компетентностей, які забезпечують успіх практичної діяльності” [1, с. 24].

Для майбутнього вчителя української мови та літератури основу фахової компетентності складають вміння викладати українознавчі предмети з урахуванням найновіших досягнень лінгвістики й літературознавства, логічно, послідовно, відповідно до норм літературного мовлення формувати творче, аналітичне мислення, філологічний смак учнів, розвивати в них прагнення пізнавати філософію українського слова, потребу й уміння самостійно поповнювати свої знання, здійснювати дослідницькі пошуки в галузі філологічних, психолого-педагогічних наук, бути мобільним до прийняття різних нововведень і найбільш оптимальних рішень [4, с. 1].

Системоутворювальним чинником професійної підготовки вчителя-словесника вважається методична підготовка, що забезпечується вивченням циклу дисциплін (методики викладання української мови, української/зарубіжної літератури або шкільного курсу української мови, української/зарубіжної літератури та ін.), спецкурсів і спецсемінірів; участю студентів у науково-дослідній і науково-методичній роботі та педагогічній практиці.

Щоб оволодіти необхідними для успішної професійної діяльності знаннями із зазначених дисциплін однієї аудиторної роботи

під час лекційних і практичних занять недостатньо. Студентові філологічного напрямку освіти необхідно навчитися самостійно здобувати знання, аналізувати й систематизувати одержану інформацію, репрезентувати її із залученням методично виправданого мінімуму теоретичного матеріалу й практичних завдань. Крім того, для забезпечення максимальної ефективності професійної підготовленості студента обрані методи мають стимулювати інтерес філолога до вдосконалення методичних навичок, прагнення та потребу в самонавчанні, „розвивати творчість, забезпечувати активну самостійну навчально-пізнавальну діяльність, активізувати мовленнєву-мисленнєву, комунікативну та інтелектуальну діяльність, передбачати поєднання індивідуальних та групових форм роботи тощо” [5, с. 126].

Саме тому все більшій актуальності набувають проектні технології, які адаптують навчання до умов реального життя, дають навички самостійного пошуку необхідної інформації, її тематичного відбору, логічного структурування, презентації результатів і аргументованого відстоювання власної точки зору.

Проблема технологізації процесу навчання була й залишається предметом дослідження багатьох дидактів (І. Богданова, Г. Гребенюк, Т. Гришина, М. Громкова, Т. Дмитренко, Л. Зевіна, О. Коваленко, Н. Манько, О. Пехота, О. Прокопенко, Л. Шмелькова та ін.). Що стосується проектної технології, то її дослідженням займалися В. Болотов, В. Серіков, Н. Гальскова, Г. Воробйов, Н. Морзе, Є. Полат та ін., акцентуючи особливу увагу на її ефективності для формування професійних компетентностей студентів вищих закладів освіти.

Однак, незважаючи на значну кількість робіт, присвячених інноваційним технологіям у вищій освіті, у тому числі й методу проектів, комплексного дослідження дидактичних можливостей проектної технології як засобу удосконалення професійних компетентностей майбутніх спеціалістів, зокрема майбутніх учителів української мови та літератури, проведено не було.

Мета нашої статті – розкрити сутність проектної технології, визначити дидактичні закономірності її ефективного використання в практиці вищої освіти з метою удосконалення методичної підготовленості студентів філологічного напрямку освіти.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

- дослідити підходи дидактів до визначення сутності поняття „проектна технологія”, „метод проектів”;
- обґрунтувати типи проектних технологій, які сприяють підвищенню професійних компетентностей студентів ВНЗ, зокрема майбутніх учителів української мови та літератури;
- визначити етапи роботи над проектом як під час аудиторних занять, так і в процесі самостійного вивчення методичних дисциплін;

• показати можливості проектного навчання як засобу формування навчально-пізнавальної самостійності, як провідної ознаки сформованості методичної компетентності майбутнього філолога.

Незважаючи на активне застосування методу проектів у практиці навчання, до сьогодні не існує єдиного терміна на позначення цієї технології. Дидакти активно використовують такі поняття, як „навчальне проектування”, „проектна діяльність”, „технологія навчального проектування”, „проектне навчання”, „проектна технологія навчання”. Проте, розуміння дослідниками сутності досліджуваного явища суттєво не відрізняються.

Оскільки загальноприйнятого визначення поняття проект не існує, в нашому дослідженні терміном „проект” (грец. – „*шлях дослідження*”) ми позначимо спосіб розв’язання тієї чи іншої практично або теоретично значущої проблеми, оформленої у вигляді кінцевого продукту, який можна бачити, застосовувати на практиці, використовувати в повсякденному житті [2, с. 25].

Основною тезою сучасного розуміння методу проектів російський науковець Є. Полат називає вислів: „Усе, що я пізнаю, я знаю, для чого мені це потрібно та де і як я можу ці знання застосувати” [3, с. 11].

Більшість дидактів розуміє цю технологію як один із можливих способів реалізації проблемного навчання. Викладач ставить пізнавальне завдання, окреслюючи таким чином плановані результати навчання й вихідні дані. Увесь шлях розв’язання завдання мають розробити студенти: намітити проміжні завдання, дібрати необхідний матеріал, порівняти отримане з тим, що вимагалось, скорегувати діяльність.

Таким чином, виконання студентами проектів передбачає залучення їх до виявлення та аналізу реальних практичних проблем, пов’язаних із майбутньою професійною діяльністю і використанням для цього практичної дослідницько-пошукової роботи. Тобто „проектна діяльність поєднує два аспекти процесу пізнання: метод навчання як дидактичну категорію (сукупність прийомів і дій з оволодіння певними практичними вміннями й теоретичними знаннями) і спосіб практичного застосування засвоєних знань і вмінь для розв’язання конкретних проблем реального життя під час спільної діяльності” [6, с. 56].

Ефективне використання проектної технології як особливого виду пізнавальної діяльності, на думку більшості дидактів, має визначатися такими умовами:

- 1) наявність значущої в дослідницькому плані проблеми, яка вимагає інтегрованих знань, самостійного пошуку інформації для її вирішення;
- 2) практична, теоретична, пізнавальна значущість планованих результатів;
- 3) структурування діяльності відповідно до класичних стадій проектування (вибір теми, збір інформації, структурування інформації

відповідно до завдань проекту, оформлення результатів у паперовому або мультимедійному вигляді, презентація і публічний захист проекту);

4) використання дослідницьких методів;

5) моделювання умов для визначення студентами пізнавальної проблеми (постановка, дослідження, пошук шляхів розв'язання, експертиза й апробація версій);

6) самостійний характер пізнавальної активності студентів;

7) підготовчий характер роботи викладача (залучення студентів до дослідницької діяльності, визначення кола актуальних і посильних для самостійного дослідження студентами проблем, надання консультацій);

8) матеріальні відповідним чином оформлені результати проектної діяльності – відеофільм, альбом, мультимедійна презентація, посібник, доповідь тощо.

Таким чином, навчальний проект вимагає від кожного студента усвідомлення мети діяльності, розуміння сутності розв'язуваної проблеми, її значення та практичної цінності; оволодіння методами дослідження; інтегрування міжпредметних знань; активності й самостійності виконання.

У навчальному процесі вищої школи застосовують різні проектні технології. Традиційно виділяють такі види проектів (за Є. Полат) [3, с. 14]:

- за провідним видом діяльності: дослідницький, творчий, ігровий, інформаційний;
- за приналежністю до предметної галузі: монопроект, міжпредметний проект;
- за характером координації проекту: з відкритою, явною і прихованою координацією;
- за кількістю учасників проекту: індивідуальні, парні, групові;
- за тривалістю: короткострокові, довгострокові.

Проте в практиці навчання найчастіше доводиться мати справу зі змішаними типами проектів.

З усього розмаїття проектів у вищих навчальних закладах з метою формування пізнавальної самостійності студентів і розвитку навичок самоосвіти й саморозвитку, як провідних ознак професійної компетентності, найбільш доцільно застосовувати такі:

1. *Дослідницькі проекти*, які мають чітку структуру, наближену до справжнього наукового дослідження чи таку, яка повністю йому відповідає (аргументованість, актуальність теми, постановка проблеми, предмета, об'єкта дослідження, визначення завдань, методів дослідження, джерел інформації, формулювання гіпотези, визначення шляхів її розв'язання, обговорення одержаних результатів, їхнє оформлення).

2. *Інформаційні проекти*, які особливо ефективні на молодших курсах як спосіб підготовки студентів до самостійної дослідницької діяльності. Цей тип проектів спрямований на збирання інформації про

об'єкт, ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів, призначених для широкого загалу. Такі проекти так само, як і дослідницькі, вимагають ретельно продуманої структури, можливості систематичного корегування в процесі роботи над проектом. Структуру такого проекту можна визначити таким чином: мета проекту – результат (стаття, реферат, доповідь, відеоматеріали тощо); предмет інформаційного пошуку – поетапність пошуку з визначенням проміжних результатів – аналітична робота над зібраними фактами – висновки – корегування початкового напрямку (у разі потреби) – подальший пошук інформації за уточненим напрямом – аналіз нових фактів – узагальнення інформації до етапу одержання даних, які задовольняють усіх учасників проекту, – висновки, оформлення результатів (обговорення, редагування, презентація, зовнішнє оцінювання).

3. *Короткострокові проекти* як елемент виконання самостійного завдання до конкретного практичного заняття.

4. *Довгострокові проекти*, над якими студенти працюють семестр (результат самостійного вивчення тем з певної дисципліни), рік або більше (курсова, дипломна, магістерська робота).

5. *Індивідуальні або парні проекти*, оскільки проекти з більшою кількістю учасників не дають можливості адекватно оцінити внесок кожного в реалізацію поставленого завдання.

6. *Проекти з опосередкованою координацією*, оскільки у вищій школі викладачеві в дослідницькій діяльності студентів відводиться роль консультанта.

Оскільки застосування методу проектів вимагає досить значних часових затрат, серйозної, ґрунтовної підготовки, технологія проектування стала асоціюватися з позааудиторною самостійною роботою студентів, результати якої вони репрезентують на спеціально відведених заняттях або частині заняття.

Під час вивчення дисципліни „Методика навчання української мови в загальноосвітній школі” з метою удосконалення методичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури ми застосовуємо увесь комплекс проектних технологій. Як підготовчі до виконання складних самостійних проектних досліджень використовуємо *короткострокові проекти*, завданням яких є підготувати невеличку презентацію за темою практичного заняття або лекції. Наприклад, „Програми й підручники з української мови”, „Методи, прийоми, принципи навчання української мови”, „Типи уроків української мови”, „Види позакласної роботи з української мови”, „Засоби навчання української мови”, „Види диктантів”, „Оцінка дидактичних можливостей диктанту в лінгводидактичній літературі”, „Провідні українські лінгводидакти” тощо. За часом така проектна презентація триває не більше 15 хвилин, але за структурою повністю відповідає проектній технології. Такі завдання студенти виконують, як правило, у парах, користуються порадами й підказками викладача.

Проте найбільшу увагу приділяємо *довгостроковим інформаційним проектам*, у процесі розробки яких студенти відчують себе справжніми вчителями, яким потрібно спланувати вивчення певної мовознавчої теми для учнів відповідного класу. Такі завдання передбачають визначення необхідного обсягу знань і вмінь учнів, визначених Програмою з української мови для середньої загальноосвітньої школи та базовими підручниками. Поурочну розбивку матеріалу відповідно до обсягу годин, визначених програмою. Розробку циклу уроків різних типів з відповідної теми. Складання плану–конспекту уроку за темою із застосуванням інтерактивних технологій. Створення наочності й дидактичного матеріалу, а також блоку контрольних-тестових завдань. Окремий розділ студенти мають присвятити висвітленню цієї теми в лінгводидактичній літературі (періодика, методичні посібники тощо). Як правило, проекти оформлюються в паперовому варіанті, але наявність мультимедійної презентації позитивно впливає на загальний бал за проектне дослідження. На виконання таких завдань студентам відводиться семестр, тематично вони пов'язані з методикою вивчення окремих розділів шкільного курсу української мови. Наприклад, „*Вивчення фонетики, графіки, орфоєнії, орфографії в 5-му класі*”, „*Вивчення теми іменник в 6-му класі*”, „*Вивчення словотвору в 6-му класі*”, „*Вивчення простого неускладненого речення у 8-му класі*”, „*Вивчення відомостей про складносурядне речення в 9-му класі*” тощо.

Як *дослідницькі проекти* використовуємо курсові роботи, тематику для яких обираємо проблемного характеру. Наприклад, „*Диктант як прийом організації навчальної діяльності у засвоєнні української орфографії*”, „*Розвиток діалогічного мовлення як один з аспектів формування мовленнєвої компетенції учнів*”, „*Усні й письмові перекази як підготовчий вид роботи до написання самостійних висловлювань*” та ін.

Таким чином, проектний підхід до підготовки майбутніх учителів української мови і літератури дозволить вирішити проблеми, пов'язані з удосконаленням якості їхньої методичної підготовки, обґрунтуванням форм, методів і способів навчання з урахуванням вимог до характеру й рівня сучасної вищої освіти. При цьому інноваційні технології навчання (зокрема, проектна технологія) не замінюють, а доповнюють традиційні методи навчання.

Головна мета проектних технологій – сприяти самостійному формуванню інтелектуальних і спеціальних знань, умінь та навичок майбутніх спеціалістів, зокрема вчителів-філологів, забезпечувати розвиток таких якостей, як ініціативність, вміння організувати роботу команди, вміння бачити проблему, здатність приймати самостійні рішення, вміння знаходити й використовувати потрібну інформацію, самоосвіта, планування діяльності, розвиток комунікативних навичок і навичок самопрезентації. Що підтверджує орієнтованість проектної

технології на професійну реалізацію особистості особливо в педагогічній сфері.

Психолого-педагогічні аспекти студентської творчості виявляються на більш високому рівні тільки під час самостійної підготовки проектної роботи, послідовності формування навичок, які виробляються на базі засвоєних раніше знань, активного застосування алгоритмів дослідницької діяльності.

Набуті під час реалізації навчального проекту знання, уміння й навички не лише відрізняються особливою міцністю й усвідомленістю, але й асоціативно пов'язуються з одержанням творчого задоволення яке стає стимулом для нового пошуку. Завдяки чому проектне навчання підвищує прагнення одержання нових знань, стимулює бажання створювати власний продукт, творчо використовуючи накопичений досвід, що є невід'ємними якостями справжнього вчителя.

Вподальшому вважаємо за доцільне висвітлити систему роботи з методом проектів в навчанні майбутніх учителів української мови та літератури.

Список використаної літератури

- 1. Когут О. І.** Інноваційні технології навчання української мови та літератури / О. І. Когут. – Тернопіль : Астон, 2005. – 204 с.
- 2. Мельников В. Е.** Метод проектов в преподавании образовательной отрасли / В. Е. Мельников. – Великий Новгород : НРЦРО „Технология”, 2005. – 188 с.
- 3. Полат Е. С.** Что такое проект : типология проектов / Е.С. Полат // Открытый урок. – 2004. – № 5 – 6. – С. 10 – 17.
- 4. Семенов О.** Удосконалення професійної компетентності майбутнього вчителя української мови та літератури / О. Семенов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.visnyk/latp.org/ua>.
- 5. Чернілова Н.** Застосування методу проектів при формуванні пізнавальної активності учнів / Н. Чернілова // Метод проектів : традиції, перспективи, життєвий досвід практико-зорієнтований збірник – К. : Департамент, 2003. – С. 123 – 134.
- 6. Элькин М. В.** Инновационные технологии подготовки будущих учителей на примере проектной деятельности студентов / М. В. Элькин // Теория и методика обучения информатике и математике : сборник научных трудов. – Вып. 3. – Мелитополь : МДПУ, 2004. – С. 53 – 57.

Бондаренко Г. Метод проектів як засіб удосконалення методичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури

У статті розкрито сутність понять „проектна технологія”, „метод проектів”; визначені дидактичні закономірності ефективного використання проектного навчання в практиці вищої школи; подані сучасні підходи до реалізації проектного навчання, як засобу удосконалення методичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури.

Ключові слова: проектна технологія, методо проектів, проект, професійна компетентність, методична компетенція.

Бондаренко Г. Метод проектов как способ усовершенствования методической компетентности будущих учителей украинского языка и литературы

В статье раскрыта сущность понятий «проектная технология», «метод проектов»; определены дидактические закономерности эффективного использования проектного обучения в практике высшего образования; представлены современные подходы к реализации проектной технологии обучения, как средства усовершенствования методической компетентности будущих учителей украинского языка и литературы.

Ключевые слова: проектная технология, метод проектов, проект, профессиональная компетентность, методическая компетенция.

Bondarenko G. Method of the Projects as a Way of Improvement of Methodical Competence of the Future Teachers of the Ukrainian Language and Literatures

The essence of concepts “designed technology”, “method of projects” are exposed in the article; determined didactic of law of an effective utilization of design training in practice of maximum formation(education); modern methods to realization of design technology of training, as means of formation methodical competence of the future teachers of the Ukrainian language and literatures.

Key words: designtd technology, method of projects, project, professional competence, methodical competence

Стаття надійшла до редакції 18.06.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Нікітіна А. В.